03060-MAB 5 22-04-2003 15:40 Pagina 190

Bedrijfsrisico's van de accountant en het Audit Risk Model

Patrick Klijnsmit, Martijn Sodekamp en Philip Wallage

SAMENVATTING In de afgelopen jaren is het bedrijfsrisico van de controlerend accountant sterk toegenomen. De bedrijfsrisico's van de accountant beginnen in toenemende mate een belemmering te vormen voor het aanvaarden van opdrachten. In dit artikel wordt aandacht besteed aan de wijze waarop de bedrijfsrisico's van de accountant in kaart worden gebracht. Gesteld wordt dat er in het huidige Audit Risk Model onvoldoende aandacht kan worden gegeven aan deze risico's. Een uitbreiding van het Audit Risk Model wordt daarom gesuggereerd.

1 Inleiding

Het Audit Risk Model wordt sinds jaar en dag door accountants gebruikt als instrument voor de inschatting van de risico's bij aanvang van een jaarrekeningcontrole. Het audit risk wordt hierbij gedefinieerd als het risico dat de accountant een onjuiste verklaring bij de jaarrekening afgeeft. Het gebruik van het Audit Risk Model is overeenkomstig de Richtlijnen voor de Accountantscontrole (RAC 400). Op basis van de risico-inschatting bij aanvang van de controle wordt de hoeveelheid werkzaamheden vastgesteld die tijdens de controle moet worden uitgevoerd. De uit te voeren werkzaamheden hebben tot doel het audit risk tot een aanvaardbaar niveau terug te brengen. Het is dus zaak dat het Audit Risk Model tijdens de planning van de controle met alle factoren rekening houdt, die dit risico kunnen beïnvloeden.

Dr. P. Klijnsmit is werkzaam bij Fortis ASR Verzekeringsgroep en is als universitair docent Accountantscontrole verbonden aan de Universiteit van Amsterdam.
Drs. M. Sodekamp is werkzaam bij KPMG Accountants.
Prof. Dr. Ph. Wallage is partner bij KPMG Accountants en hoogleraar Accountantscontrole aan de Universiteit van Amsterdam.

Voor de accountant is het audit risk een vaktechnisch risico. Hiermee wordt in dit artikel bedoeld dat de beheersing van dit risico voor de accountant onderdeel is van zijn rol als beroepsbeoefenaar. Het wezenskenmerk van de accountant is immers het verschaffen van zekerheid ten aanzien van de juistheid en volledigheid van de verslaglegging van derden. Het feit dat het werk van de accountant zich richt op de verslaggeving van derden impliceert een informatieasymmetrie en daarmee een mogelijk onjuist oordeel van de accountant. Dit mogelijke onjuiste oordeel is algemeen geaccepteerd en wordt veelal vertaald met een 'redelijke mate van zekerheid'.

Naast het vaktechnische risico loopt de accountant, in zijn rol als ondernemer[1], ook een bedrijfsrisico. Dit betreft het risico dat de accountant zijn ondernemingsdoelstellingen niet bereikt. De doelstellingen van de accountant als ondernemer kunnen gericht zijn op de te bereiken kwaliteit en reputatie, op het waarborgen van de continuïteit en op de te behalen rentabiliteit. Bekend zijn de bedrijfsrisico's die samenhangen met het audit risk, zoals bedrijfseconomische en reputatieschade die het gevolg zijn van het onterecht afgeven van een goedkeurende verklaring. Een vaktechnisch ondeugdelijke controle brengt dus een groot bedrijfsrisico voor de accountant met zich mee (zie ook Wallage, 1997, p. 7).

Het belang van het bedrijfsrisico voor de dagelijkse praktijk van de accountant wordt pregnant aan getoond door de verwikkelingen rondom Arthur Andersen en de Amerikaanse energiegigant Enron. De betrokkenheid bij Enron heeft er uiteindelijk (deels indirect) voor gezorgd dat Arthur Andersen failliet is gegaan. Het is moeilijk voor te stellen dat dergelijke verstrekkende gevolgen Arthur Andersen ook ten deel zouden zijn gevallen als de mogelijk ten onrechte afgegeven goedkeurende verklaring niet een van de grootste bedrijven van Amerika had betroffen. De bovengenoemde casus is een zeer aansprekend voorbeeld van het risico van reputatieverlies voor een controlerend

accountant. De uitstroom van andere cliënten van Arthur Andersen wordt met name veroorzaakt door dit reputatieverlies. Doordat de beroepsgroep momenteel onder een vergrootglas ligt, is het voor een controlerend accountant essentieel dat deze door de maatschappij, en de financiële wereld in het bijzonder, wordt gezien als deskundig en onafhankelijk.
In de huidige marktomstandigheden is het voor het voortbestaan van de onderneming van de accountant van groot belang dat de bedrijfsrisico's adequaat worden beheerst. Een deel van de bedrijfsrisico's kan worden gemitigeerd door de werkzaamheden op een correcte wijze uit te voeren en daarmee in essentie het audit risk te verkleinen[2]. Een ander deel van de bedrijfsrisico's van de accountant kan niet worden beperkt door het verkleinen van het audit risk. Deze risico's zullen op andere manieren moeten worden beperkt.
In dit artikel wordt onderzocht in hoeverre de voor de accountant relevante 'bedrijfsrisico bepalende' factoren op een adequate wijze in het huidige Audit Risk Model tot uitdrukking komen. Centrale vraag hierbij is of de factoren binnen het Audit Risk Model een volledig beeld geven van de afwegingen die een accountant moet maken bij het aanvaarden van zijn opdracht en vervolgens bij het bepalen van zijn controleactiviteiten. Hierbij wordt ook de mogelijkheid onderzocht het model uit te breiden zodanig dat het niet slechts vaktechnische risico's bevat, maar ook expliciet rekening houdt met het bedrijfsrisico van de accountant. Het resultaat van deze mogelijke uitbreiding is een voor de bedrijfsrisico's van de accountant gecorrigeerd Audit Risk Model ofwel een 'Auditor's Risk Model'.
Een 'Auditor's Risk Model' zou rekening kunnen houden met de effecten van een onjuiste verklaring op de onderneming van de accountant. Dit in tegenstelling tot een strikte interpretatie van het huidige Audit Risk Model waar de bedrijfsrisico's voor de accountant niet expliciet aan de orde komen, maar 'slechts' *ex ante* in het aanvaardbare audit risk worden verwerkt. Het eerder besproken reputatieverlies van Arthur Andersen als gevolg van de bemoeienis met 'het grote' Enron, zal in het huidige Audit Risk Model waarschijnlijk niet geheel als input zijn meegenomen. Het reputatieverlies is immers vooral veroorzaakt door de onvoorziene aandacht die de verwikkelingen rondom Enron heeft getrokken. Zoals eerder aangegeven is dit het gevolg van de enorme belangstelling van politiek en media en zou een dergelijke situatie bij een andere (kleinere) onderneming minder verstrekkende gevolgen hebben gehad.
In de volgende paragraaf wordt het huidige risicomodel nader toegelicht. Er wordt een uiteenzetting gegeven van de theoretische onderbouwing van het model en de verschillende elementen van het model worden nader benoemd. De beperkingen van het huidige model en een mogelijke uitbreiding van het model worden besproken in de derde paragraaf. In deze paragraaf wordt ook verslag gedaan van een beperkte empirische toetsing, waarbij de toereikendheid van het bestaande Audit Risk Model centraal staat. Een korte conclusie alsmede aanbevelingen voor vervolgonderzoek kunnen in de vierde en laatste paragraaf worden teruggevonden.

2 Het huidige Audit Risk Model

De jaarrekeningcontrole moet zodanig worden ingericht dat het audit risk tot een aanvaardbaar niveau wordt beperkt. De inschatting van dit aanvaardbare niveau is aan de controlerend accountant. Er wordt hierbij doorgaans gesproken over een risico van 1% tot 5% dat er een goedkeurende verklaring wordt afgegeven bij een jaarrekening die materiële onjuistheden bevat. De hoogte van het aanvaardbare audit risk wordt veelal binnen een accountantskantoor generiek bepaald (Knechel, 2001, p. 325). Overeenkomstig de vigerende literatuur en controlestandaarden beschouwen accountants het aanvaardbare audit risk tot op zekere hoogte als gegeven. Het audit risk bestaat uit de volgende componenten:

- het risico dat een jaarrekeningpost en de daarmee samenhangende aannames van het management een materiële[3] fout bevat. Dit risico bestaat uit het inherent risico en het interne controlerisico;
- het risico dat de accountant dergelijke materiële fouten niet ontdekt. Dit is het ontdekkingsrisico.

Inherent risico

Inherent risico is de gevoeligheid van een jaarrekeningpost of een groep van transacties voor een materiële fout, individueel of gecombineerd met andere fouten binnen een jaarrekeningpost, ervan uitgaande dat er geen gerelateerde interne controlemaatregelen aanwezig zijn.

Interne controlerisico

Het interne controlerisico is het risico dat er een fout wordt aangetroffen in een jaarrekeningpost of een groep van transacties die, individueel of gecombineerd met andere fouten binnen een jaarrekeningpost, materieel kan zijn en niet tijdig wordt voorkomen, ontdekt en gecorrigeerd door het interne controlesysteem.

Ontdekkingsrisico

Het ontdekkingsrisico is het risico dat de gegevensgerichte controlemaatregelen van de controlerende

03060-MAB 5 22-04-2003 15:40 Pagina 192

accountant fouten, die, individueel of gecombineerd met andere fouten binnen een jaarrekeningpost, materieel kunnen zijn, niet ontdekken.
De hierboven geschetste definitie van het accountantscontrolerisico komt overeen met de volgende breed geaccepteerde, rekenkundige vergelijking:

Audit Risk Model

AAR = functie van (IR, ICR ,OR)

verklaring:
AAR: Aanvaardbare Audit Risk
IR: Inherent Risico
ICR: Interne Controlerisico
OR: Ontdekkingsrisico

Het inherente en het interne controlerisico verschillen van het ontdekkingsrisico doordat beide risico's in principe niet door de accountant worden beïnvloed. Binnen de vergelijking zijn deze factoren de onafhankelijke variabelen. Het ontdekkingsrisico aan de andere kant is gerelateerd aan de effectiviteit van de werkzaamheden van de controlerend accountant. Het aanvaardbare audit risk is dan ook het risico dat de accountant bereid is te nemen dat de goedgekeurde jaarrekening een materiële fout bevat nadat alle werkzaamheden zijn verricht. De accountant dient dus eerst vast te stellen wat het aanvaardbare audit risk is en kan daarna, mede gegeven de inschatting van het inherente risico en het interne controlerisico, het gewenste ontdekkingsrisico vaststellen. Het ontdekkingsrisico is hiermee de afhankelijke variabele in de voorgaande vergelijking.

3 Bedrijfsrisico's in het Audit Risk Model

Het is in dit betoog van belang het bedrijfsrisico van de cliënt en het bedrijfsrisico van de accountant nader te bespreken. De beide begrippen lijken sterk op elkaar en kunnen leiden tot verwarring. Een bedrijfsrisico voor de accountant is bijvoorbeeld het risico dat de accountant schade lijdt doordat hij ten onrechte een goedkeurende verklaring afgeeft. Het bedrijfsrisico voor de cliënt is het risico dat de door de ondernemingsleiding nagestreefde doelen niet worden behaald door interne en externe factoren en uiteindelijk inclusief het risico dat de onderneming failleert (Bell e.a., 1997, p. 15).
Het bedrijfsrisico voor de cliënt is dikwijls verweven met het inherent risico. Inherent risico houdt, zoals eerder aangegeven, de gevoeligheid van een jaarrekeningpost of groep van transacties voor een materiële fout in. Dergelijke risico's zijn dus in het risicomodel begrepen en beïnvloeden daarmee de omvang van de werkzaamheden van de accountant.
Het bedrijfsrisico voor de accountant kan ten dele in het traditionele Audit Risk Model worden teruggevonden in het aanvaardbare audit risk, voorzover het bedrijfsrisico wordt veroorzaakt door een vaktechnisch risico (het risico dat ten onrechte een goedkeurende verklaring wordt afgegeven). Voorzover bedrijfsrisico's van de accountant niet direct gekoppeld zijn aan de vaktechnische risico's, komen deze niet expliciet in het risicomodel tot uitdrukking.
Het bedrijfsrisico voor de accountant (of de onderneming waarvoor hij werkzaam is) kan zich vertalen in een financieel verlies. Het financieel verlies kan zowel direct (boetes en schadevergoedingen) als via reputatieverlies (verlies opdrachten) tot stand komen. Reputatieverlies kan bijvoorbeeld optreden als de accountant wordt geassocieerd met een klant die negatief in het nieuws is of in een discutabele branche werkzaam is. In dit artikel wordt verondersteld dat de bedrijfsrisico's voor de accountant altijd vertaald kunnen worden in een in geld uit te drukken verlies.
Aan de hand van het bovenstaande kan worden geconcludeerd, dat niet alle bedrijfsrisico's van een accountant worden vertaald in het aanvaardbare Audit Risk en daarmee dus de omvang van de werkzaamheden van de accountant volgens het bestaande model niet per definitie beïnvloeden.

Aanpassingen in het Audit Risk Model

Ten aanzien van het huidige Audit Risk Model komen de bedrijfsrisico's van de accountant uitsluitend en slechts ten dele aan de orde bij de inschatting van het aanvaardbare audit risk. De theorie impliceert dat het accountantscontrolerisico vooraf wordt bepaald door de accountant (exogeen). Gesteld wordt dat een dergelijke opstelling niet voldoende recht doet aan de belangrijke commerciële afwegingen die de accountant heden ten dage moet maken. Het is moeilijk voorstelbaar dat de accountant als ondernemer geheel ongevoelig is voor factoren die zijn reputatie of financiële positie schaden. In het huidige audit risk Model is de ruimte voor het verwerken van deze bedrijfsrisico's van de accountant echter beperkt tot het verlagen van het aanvaardbare audit risk. De accountant kan er voor kiezen bij sommige 'high profile' opdrachten in plaats van een generiek percentage een lager percentage voor het aanvaardbare audit risk te gebruiken. Hierbij maakt de accountant in feite al een afweging ten aanzien van de omvang van de gevolgen van het afgeven van een onjuiste verkla-

ring. Vanwege het belang van een dergelijke afweging voor de accountant als ondernemer, lijkt het relevant om het bedrijfsrisico voor de accountant expliciet te benoemen in een nieuw Audit Risk Model.
Naast de bedrijfsrisico's die worden beïnvloed door de kwaliteit van de werkzaamheden van de accountant, bestaan er, zoals eerder aangegeven, ook bedrijfsrisico's waar de accountant niet binnen de vaktechniek iets aan kan doen. De bedrijfsrisico's zijn veelvormig en betreffen bijvoorbeeld computeruitval, brand, cashflowproblemen en personeelstekort. In dit artikel wordt niet gepoogd al deze problemen te behandelen. Er wordt in dit artikel primair gekeken naar 'cliëntgerelateerde' risico's. De bedrijfsrisico's voor de accountant, voorzover niet een gevolg van een vaktechnisch risico, beperken zich in dit geval tot bijvoorbeeld het geassocieerd worden met een cliënt die om wat voor reden dan ook negatief in de belangstelling staat. Het is lastig een dergelijk risico helder vast te leggen in een rekenkundige vergelijking. Desalniettemin lijkt het toch nuttig deze cliëntgerelateerde risico's een plaats te geven binnen een nieuw Audit Risk Model.
Door het benoemen van cliëntgerelateerde bedrijfsrisico's voor de accountant wordt het uitgebreide Audit Risk Model in essentie een instrument waarmee de risico's van het bedienen van een cliënt kunnen worden ingeschat. Een dergelijk instrument kan van nut zijn omdat het een directe link legt met de financiële consequenties van een opdracht voor de accountant. Hiermee kan ook bijvoorbeeld de audit fee op toereikendheid worden getoetst.
Voorgesteld wordt het Audit Risk Model als volgt vorm te geven:

Auditor's Risk Model

MAVV = ABR(1) * AAR + ABR(2) * p.e.

waarbij:
AAR = functie van (IR , ICR , OR)

Verklaring:
MAVV: Maximaal aanvaardbaar te verwachten verlies. Dit is een afspiegeling van het maximale verlies (in euro's) dat de accountant als ondernemer bereid is te nemen. Dit bedrag hangt samen met de solvabiliteit van de onderneming van de accountant, de opbrengst uit de opdracht en eventuele verzekeringsconstructies waarmee de accountant het verlies uit hoofde van aansprakelijkheid heeft beperkt.
ABR(1): *Accountantsbedrijfsrisico (vaktechnisch)*. Dit is het verlies (in euro's) dat de accountant verwacht dat zal resulteren op het moment dat een onjuiste verklaring is afgegeven bij de jaarrekening van de specifieke cliënt.
ABR(2): *Accountantsbedrijfsrisico (niet vaktechnisch)*. Dit is het verlies (in euro's) dat de accountant verwacht dat kan resulteren op het moment dat hij wordt geassocieerd met een cliënt die negatief in de belangstelling staat.
AAR: *Aanvaardbare audit risk*. AAR, IR, ICR en OR zijn hetzelfde als in het traditionele Audit Risk Model. Het AAR vertegenwoordigt de kans dat ABR (1) zich voordoet.
p.e: *Probability event*. Dit is de kans dat een cliënt negatief in het nieuws komt en dat de accountant hiermee wordt geassocieerd.

De vergelijking kan in het kort als volgt worden opgeschreven:

MAVV = functie van (ABR(1) , IR , ICR , OR) + ABR(2) * p.e.

Een maatstaf van het aanvaardbare audit risk is hiermee in principe overbodig geworden. Het aanvaardbare audit risk wordt verwerkt in het maximaal aanvaardbaar te verwachten verlies (MAVV). De afhankelijke variabele voor ABR(1) blijft het ontdekkingsrisico. In het geval van ABR(2) zal het risico niet door de accountant gemitigeerd kunnen worden. De accountant heeft de keuze om zijn vergoeding te verhogen, teneinde een mogelijk verlies te compenseren, of de opdracht te weigeren.
De toepasbaarheid van een nieuw Auditor's Risk Model is door ons beperkt getoetst[4]. Hierbij is uitsluitend gekeken naar de toereikendheid van het huidige Audit Risk Model voor het vaststellen van het ontdekkingsrisico, gegeven cliëntspecifieke omstandigheden die het financieel risico bij een afgegeven (onjuiste) verklaring verhogen. Hiertoe zijn wij nagegaan in hoeverre bedrijfsrisico's van de accountant, niet zijnde inherente risico's, invloed hebben op de werkzaamheden en risico-inschatting van de accountant.

Toetsing: Methodologie en Steekproef

Teneinde vast te kunnen stellen of de factoren van het huidige audit risk Model een volledig beeld geven van de afwegingen die een accountant maakt bij het bepalen van de aard en omvang van zijn controlewerkzaamheden, zijn enkele toetsen uitgevoerd. Het onderzoek dat is uitgevoerd, heeft plaatsgevonden op basis van een vragenlijst waarin onder andere de twee typen bedrijfsrisico's van de accountant zijn afgezet tegen het audit risk Model. In totaal zijn er 480 vragenlijsten ver-

03060-MAB 5 22-04-2003 15:40 Pagina 194

stuurd naar in Nederland werkzame registeraccountants van KPMG en PricewaterhouseCoopers. Van de 480 verstuurde vragenlijsten zijn er 104 bruikbare vragenlijsten geretourneerd. Het responspercentage is derhalve 22%. Het responspercentage is voldoende om de uitkomsten van het onderzoek op zinvolle wijze te kunnen analyseren. In totaal 98 van de 104 ondervraagden (94%) gaf een bevestigend antwoord op de vraag of zij verantwoordelijkheid dragen om het aanvaardbare audit risk in te schatten.
De vragenlijst is zodanig opgezet dat de ondervraagde moet aangegeven of hij voor een bepaald bedrijfsrisico van de accountant – niet zijnde een inherent risico – het aanvaardbaar audit risk zou aanpassen. Hierbij is zorggedragen voor het omzeilen van 'controletechnische' vraagstukken[5]. Tevens is voor het betreffende bedrijfsrisico nagegaan in hoeverre de omvang van detailwerkzaamheden zou worden aangepast. Theoretisch zou dit niet het geval mogen zijn, want dit risico valt niet te plaatsen binnen één van de componenten van het huidige Audit Risk Model. De antwoorden betreffende het aanpassen van het aanvaardbare audit risk zijn ingeschaald op een vijfpuntsschaal variërend van 'zeer waarschijnlijk' tot en met 'zeer onwaarschijnlijk'[6]. De vraag of de hoeveelheid detailwerkzaamheden worden aangepast als een bepaald bedrijfsrisico zich voordoet, kan worden beantwoord met meer, neutraal of minder.

Toetsing: Bedrijfsrisico's voor de accountant

De onderstaande bedrijfsrisico's hebben betrekking op het potentiële financiële verlies of het reputatieverlies van een controlerende accountant. In het Auditor's Risk Model kan het eerste risico grotendeels worden gezien als een voorbeeld van ABR(2). De accountant heeft derhalve geen vaktechnische mogelijkheden om zijn risico te mitigeren. Het tweede risico is een voorbeeld van ABR(1). Bij dit voorbeeld lijkt het mogelijk om het risico enigszins te mitigeren door het uitvoeren van additionele werkzaamheden. Hierbij moet echter worden aangetekend dat het uitvoeren van additionele werkzaamheden dan geen vaktechnische maar een bedrijfseconomische achtergrond heeft en daarmee dus niet expliciet past binnen het huidige Audit Risk Model.

Risico 1: Leden van het management van de klant zijn betrokken bij politiek gevoelige gebeurtenissen

Indien een accountant wordt geassocieerd met een klant die betrokken is bij politiek gevoelige gebeurtenissen, zoals bijvoorbeeld de Ceteco-affaire, kan dit leiden tot reputatieverlies. Potentiële klanten kunnen mogelijk aan een concurrerende accountant de voorkeur geven, omdat zij niet geassocieerd willen worden met een accountant die klanten bedient die betrokken zijn bij politiek gevoelige gebeurtenissen. In dit geval zou het dus ook indirect een financieel risico kunnen zijn voor de accountant, namelijk het mislopen van potentiële toekomstige opbrengsten.

Risico 2: Een klant heeft een historie waarin aandeelhouders de accountant aanklagen

Ook dit betreft een financieel bedrijfsrisico voor de accountant. Indien de klant een historie heeft waarin aandeelhouders de accountant aanklagen, maar er geen aanleiding is te veronderstellen dat de jaarrekeningen van voorgaande jaren niet aan de eraan te stellen eisen voldeden, brengt dit desondanks een reputatierisico met zich mee. Potentiële klanten kunnen door negatieve publiciteit, ook al is deze ten onrechte, worden afgeschrikt en kiezen voor een andere accountantsfirma.
De bovenstaande bedrijfsrisico's van een accountant betreffen alle zaken die niet noodzakelijkerwijs worden beïnvloed door het inherent risico betreffende de jaarrekening van de cliënt. In de vragenlijst is per bedrijfsrisico gevraagd of de accountant het aanvaardbare audit risk naar beneden zou aanpassen in het geval het betreffende bedrijfsrisico zich zou voordoen en of de accountant zijn detailwerkzaamheden zou aanpassen.

Toetsing: Resultaten

De beantwoording van de vragenlijsten door de accountants levert enkele mogelijk interessante bevindingen op. Hierbij moet worden opgemerkt dat de bevindingen vanwege de beperkte toetsing geenszins een aangetoonde statistische relevantie hebben.
Op de vraag of men het aanvaardbare audit risk zou verlagen in het geval één van de bovengenoemde bedrijfsrisico's zich zou voordoen, antwoordden de ondervraagde accountants bij de eerste casus met een gemiddelde van 3,32 en bij de tweede casus met een gemiddelde van 3,07. Dit betekent dat de score ligt tussen neutraal (= 3) en onwaarschijnlijk (= 4). Dit is opvallend, omdat men op basis van de theorie mag verwachten dat de gemiddelden ruim hoger behoren te liggen vanwege het feit dat de genoemde bedrijfsrisico's van een accountant geen invloed zouden mogen hebben op de inschatting van het aanvaardbare audit risk.
Uit een verdere analyse van de data blijkt dat er neutraal tot positief wordt gereageerd op de vraag of er meer detailwerkzaamheden worden uitgevoerd. Bij het eerste bedrijfsrisico (politiek gevoelige gebeurtenissen) kiest 28% van de respondenten voor het uitvoeren van meer detailwerkzaamheden. In het geval

van het tweede risico (aanklagen accountant) kiest zelfs een meerderheid van de accountants, namelijk 59%, voor het uitvoeren van meer detailwerkzaamheden. Zoals verwacht koos geen enkele respondent voor het verminderen van de detailwerkzaamheden.
De reden voor deze respons is waarschijnlijk dat de bedrijfsrisico's bij een accountant financieel risico en reputatieverlies met zich meebrengen, hetgeen de registeraccountant uiteraard tot een minimum wil beperken. In het geval van het risico dat de accountant wordt aangeklaagd, kiest de accountant voor meer zekerheid omdat de gevolgen van een onjuiste verklaring groter zijn. Ten aanzien van het geassocieerd worden met een cliënt die betrokken is bij politiek gevoelige gebeurtenissen is de keuze voor meer detailwerkzaamheden minder voor de hand liggend. De respons geeft echter wel aan dat de respondenten reageren op het risico en er 'iets' mee willen doen. Binnen het huidige Audit Risk Model worden de overwegingen van de accountant inzake zijn bedrijfsrisico's slechts in beperkte mate zichtbaar, terwijl de uitkomsten van de beperkte toetsing aangeven dat deze overwegingen niet onbelangrijk zijn en de recente ontwikkelingen in de markt aanleiding geven te veronderstellen dat de overwegingen juist steeds belangrijker worden.
Een aardig detail bij de analyse van het tweede risico is dat bleek dat zeven van de 104 ondervraagde registeraccountants die wel eens tuchtrechtelijk zijn aangeklaagd, ten aanzien van dit specifieke risico nog voorzichtiger zijn dan diegenen die nog nooit zijn aangeklaagd.

4 Conclusie

Bedrijfsrisico's van een accountant kunnen van belang zijn bij de risico-inschatting voor de jaarrekeningcontrole, maar worden niet expliciet benoemd binnen het huidige Audit Risk Model. Volgens de huidige theorie en regelgeving is het audit risk het risico dat de controlerende accountant een foutieve verklaring afgeeft. Hierin is niet expliciet begrepen het risico dat de accountant financieel of reputatieverlies lijdt. In dit artikel is een model ontwikkeld waarin het financiële en reputatieverlies voor de accountant centraal staan. De accountant wordt in dit model bezien als ondernemer waarbij niet alleen vaktechnische overwegingen de besluitvorming over controlewerkzaamheden bepalen. In het Auditor's Risk Model staat dan ook niet het risico van een onjuiste verklaring centraal, maar wordt gekeken naar de gevolgen hiervan voor de onderneming van de accountant. Een beperkte toetsing van het bestaande Audit Risk Model wijst uit dat accountants doorgaans rekening houden met niet-vaktechnische issues bij het bepalen van de uit te voeren detailwerkzaamheden. Hierin is binnen het huidige Audit Risk Model niet voorzien.
De doelstelling van dit artikel is uitsluitend het ter discussie stellen van het huidige Audit Risk Model. Het huidige model is een goede conceptuele leidraad in bepaalde fasen van het controleproces, maar voldoet onder de huidige marktomstandigheden niet als primair beslissingsinstrument voor de accountant. Een nader onderzoek naar het besluitvormingsproces van de accountant in relatie tot zijn rol als ondernemer wordt aanbevolen. ■

Literatuur

Arens, A.A. en J.K. Loebbecke, (1994), *Auditing: An intergrated approach. Prentice Hall*: Englewood Cliffs, N.J.

Bell, T.B., F.O. Marrs, I. Solomon en H. Thomas, (1997), *Auditing organizations through a strategic-systems lens: The KPMG Business Measurement Process*, KPMG Peat Marwick.

Knechel, W.R., (2001), *Auditing: Assurance & Risk*. South-Western College Publishing: Cincinnati.

Richtlijnen voor de Accountantscontrole (RAC) (2000), Koninklijk NIvRA.

Sodekamp, M., (2001), *Risk Assessment in the Audit*, Unpublished paper, Universiteit van Amsterdam.

Wallage, Ph., (1997), Het risicoanalysemodel, in: *Handboek Accountancy*, D1150, Samsom, Alphen aan den Rijn.

Noten

1 Hierbij kan worden gedacht aan een accountant als zelfstandig ondernemer, maar ook aan een accountant in loondienst die het beste voor heeft met de onderneming van zijn werkgever.

2 Volgens Arens & Loebbecke (1994, p. 244) bestaat er onenigheid binnen de accountantsgemeenschap over de vraag of bedrijfsrisico's van de accountant überhaupt wel meegenomen mogen worden bij het bepalen van het aanvaardbare audit risk. In dit artikel wordt verondersteld dat het meenemen van de bedrijfsrisico's binnen het huidige Audit Risk Model wel (deels) mogelijk is, maar wordt betoogd dat deze risico's onvoldoende in het huidige model tot uitdrukking komen.

3 Richtlijn Accountantscontrole 320 'Materieel belang in de jaarrekening' omschrijft het begrip materieel belang (of fout) als volgt: 'Informatie is van materieel belang indien het weglaten of onjuist weergeven daarvan de economische beslissingen die gebruikers op basis van de jaarrekening kan beïnvloeden. Het materieel belang van een post of een fout is afhankelijk van de omvang, beoordeeld onder specifieke omstandigheden waaronder het weglaten of onjuist weergeven plaatsvindt. Het begrip materieel belang verschaft dus meer een drempel of kritische grens, dan dat het een primair kwalitatief kenmerk is dat informatie moet bezitten om nuttig te zijn.'

4 Deze toetsing maakt deel uit van een breder opgezet afstudeeronderzoek (zie Sodekamp, 2001).

5 Er is namelijk aan de respondenten expliciet medegedeeld dat er geen sprake is van een inherent risico (een controletechnische factor).

6 1 = zeer waarschijnlijk; 2 = waarschijnlijk; 3 = neutraal; 4 = onwaarschijnlijk; 5 = zeer onwaarschijnlijk.